

KÖNYVEKRŐL

SIMON GYÖRGY: *Gazdaságpolitika és gazdaságfejlődési törvényszerűségek* Budapest, 1983. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 315 o.

Nehéz feladatot vállalt a szerző, amikor új gazdasági növekedési modellje elméleti megalapozásaként könyvében hozzáfogott ahhoz, hogy új kategóriák bevezetésével, definiálásával tegye érthetőbbé a tudományág legalapvetőbb összefüggéseit.

S nagy fába vágja fejszéjét az olvasó is, aki ezt az újszerű, jelentős szellemi teljesítményt, sokéves munkát bemutató könyvet meg kívánja ismerni.

Új kategóriák alkotása, új elnevezések használata rendszerint akkor bizonyul sikeresnek, ha a jelenség, a fogalom, melynek megnevezésére, leírására szolgálnak, már megérett, a „levegőben van”, csak nincs még megnevezésére elfogadott, tömör nyelvi eszköz. Ilyenkor a jól eltalált új névre rögtön mint régi ismerősre tekintenek a szakmabeliek, de legalábbis a ráismerés örömteli érzését váltja ki a kategória-újítás. Ha azonban az olvasó nem érzi, hogy az adott jelenséget már ő is szeretne volna valahogy megnevezni, akkor a „nyelv-újítás” inkább nehezíti az új gondolatok befogadását, semmint segíti azt. Attól tartok, hogy *Simon György* könyvének jó néhány alapkategóriája — bár kétségtelenül pontosan és jól van definiálva — nem válik a könyv elolvasása után sem az olvasók szakszókincsének részévé; nem segítik jobb elsajátításukat az alkalmazott fizikai hasonlatok sem (pl. az, ahogy a reprezentortényezőket a „bővített újratermelés kvarkjaiként”, míg a felszereltségi tényezőket a „bővített újratermelés mezonjaiként” mutatja be a szerző).

Az olvasók egy részének valószínűleg az egyes alfejezetek címei sem nyújtanak elég érthető eligazítást (pl. „A növekedési funkcionál transzformálása és a reprezentorok relatív differenciális eredménye”) a bennük rejlő tartalomról. Talán célszerű lett volna a szerző új eredményeinek a köz-

ismert növekedési, gazdasági modellekhez való kapcsolatára nagyobb súlyt helyezni — különösen előnyösnek tűnne számomra ez az érzet, mert az itt alkalmazott matematikai, modellépítési módszerek (már maga a funkcionál fogalma, vagy például a folytonos időkezelés) eltérnek a közgazdasági modellezésben — különösen ami a számszerűsített hazai modelleket illeti — általánosan használt eszköztártól.

A könyv három részre tagozódik. Az első részben („A gazdasági fejlődés törvényszerűségei”) a szerző leszögezi, hogy elsődlegesen a termelőerők fejlődésére vonatkozó törvényszerűségeket kíván vizsgálni. Szemügyre veszi a gazdaságfejlődés alapvető tényezőit és kölcsönhatásait; a növekedési tényező fogalmi meghatározása után definiálja az alapvető növekedési tényezőket, bevezeti a reprezentortényező („a termelőfolyamatban aktív szerepet játszó alapvető és statisztikailag konkrétan meghatározható tényező”), a komplementertényező („olyan erőforrás, amelynek szükséges mennyisége szorosan kötődik más, a növekedésben aktívabb szerepet játszó erőforrásokhoz”) és a szupertényező („minden olyanfajta jelenség, amely a növekedés általános sajátossága, s hatása abban nyilvánul meg, hogy befolyásolja a rendelkezésre álló erőforrások mennyiségét és felhasználásuk hatékonyságát”) kategóriáját. A gazdasági növekedés vizsgálatához őt reprezentort vesz figyelembe: a munkaerőt, az állóalapok volumenét, a felsőfokú képzettséggel rendelkező szakemberek számát, a dolgozók fogyasztásának volumenét, és a mezőgazdasági földterületet. Ezenkívül felveti az ásványkincs-vagyon reprezentorként való számbavételének lehetőségét is. A felfogásával a szerző a munka minőségi jellemzőinek áttételes figyelembevételére tesz kísérletet. A modell így számításba veszi majd a fogyasztásnak a termelőfolyamatra gyakorolt aktív visszahatását is. A reprezentortényezők kölcsönhatásai között a szerző a helyettesíthetőségnek és a

komplementaritásnak tulajdonít kiemelkedő jelentőséget. A kölcsönhatások ilyen felfogása kizárja a reprezentorok függetlenségét a népgazdasági eredmény létrehozása során. A növekedési tényezők kölcsönhatásait *intenzitási szintjük* szerint is csoportosítja a könyv; az aszimptotikusan független tényezők aszimptotikusan additív kapcsolatait adják az alapszintet; a „klasszikus” növekedési tényezők kapcsolatai multiplikatívak — ez az ún. normálszint. A harmadik — erős — intenzitási szinten a tényezők „egymás hatását hatványozzák... az adott esetben közömbös, hogy melyik tényezőzt melyikre tekintjük hatványozottnak.” Az ezt is hatványozó hatást szupererős kölcsönhatásnak nevezi a szerző (ilyen kölcsönhatás van pl. a kutató-fejlesztő tevékenység és a technikai felszereltség között). A fenti kölcsönhatások közös sajátossága a belső ellentmondásosság, mely az erősítés—gyengítés ellentétpárban jól kivethető.

A gazdasági fejlettség leírására, vizsgálatára a szerző a reprezentortényezők mennyiségeinek egymáshoz viszonyításával előállítható felszereltségi tényezőket használ; kitüntetett szerepet ad a munka felszereltségi mutatóinak. A felszereltségi tényezők mellett a tényezőfogalom további általánosításának eredménye a specifikus származékos tényező (a hagyományos termelésrugalmassági együtttható általánosítása), a specifikus sebességtényező és a komplex tényező bevezetése.

Az „Érték és ár” című fejezetben a marxai értékelmélet következtetéseinek szellemében folytatja a szerző a modellépítési folyamatot. Hangsúlyozza a munka kitüntetett szerepét; a többi reprezentortényezőt „gazdasági katalizátorként” veszi figyelembe, melyek befolyásolják a munka bonyolultságát, s ezáltal a marxai értelemben vett értéknagyságot. Ez a megoldás kiküszöböli a tőke hozadéka-szerű „polgári kategóriákat”, s lehetővé teszi, hogy a modellben egyedül a munkát tekintsük értékalkotónak. A katalizátorok lehetnek személyi, illetve tárgyi jellegűek; a személyi katalizátorok közvetlenül növelik a munka bonyolultságát, míg a tárgyi katalizátorok növekedése megköveteli a személyi katalizátorok fejlesztését, s így közvetve hat az értéknagyságra. Külön említést érdemel a kutató—fejlesztő tevékenység, mely nem sorolható be se a személyi, se a tárgyi katalizátorok közé; ez olyan specifikus katalizátor, mely „minden más katalizátortól eltérően akkor is növeli a társadalmi munka termelékenységét, ha mennyisége nem változik.” Az idő (melyet egyes modellek szintén önálló tényezőként szerepeltetnek) a szerző szerint nem gazdasági

katalizátor, csupán kerete, feltétele a katalizátorok hatásának.

A modell ismertetése előtt a szerző tárgyal még ár- és értékelméleti kérdéseket, foglalkozik az árnyékárak, az árcentrum és az árértérfélek problémájával. A népgazdasági optimumkritérium létezését vizsgáló részben tárgyalja a fogyasztás és a felhalmozás, a ma és a holnap dilemmáját, ennek lehetséges modellbeni feloldásait.

A szerző lényeges gondolata, hogy a modellben nemcsak a jellemezni kívánt törvényszerűségeket mindenkorai konkrét alakját kell beépíteni, hanem változásának módját is.

A munka második része foglalkozik az alapvető összefüggések modellszerű ábrázolásával — itt ismerkedhetünk meg a növekedési funkcionállal, mint kitüntetett modellípussal.

A gazdasági fejlődés modellezésének általános kérdései című fejezet mondandója a hosszú átfutási idő áldozatává vált; ma már talán a szerző sem a gazdasági növekedés problematikáját tartja a közgazdaságtudomány legintenzívebben művelt területének (ez inkább a 60-as években volt jellemző). A gazdasági dinamika alapvonásairól írottak — melyben a fizika analóg fogalmait kísérli meg használni a szerző — a mai, nem éppen növekedésre orientált helyzetben nem tűnnek túl szerencsés absztrakciónak.

A fejezet logikája egyébként alapvető a könyv további szerkezete szempontjából; először az elemi munkák kifejező matematikai összefüggést, az „alapvető gazdasági erőtvényt” kell megkonstruálni, majd az elemi munkák összegzése, integrálása révén jutunk el a növekedési funkcionálhoz.

A munka első szakasza nem veszi figyelembe a természeti erőforrásokat mint reprezentortényezőket. Ennek eredménye a növekedési funkcionál bázisváltozata; a második szakaszban a főbb természeti erőforrásokat (termőföld, ásványvagyon) is bevonják az elemzésbe.

A munka harmadik szakasza az eredmények népgazdasági szintű, nemzetközi összehasonlíthatóságát is lehetővé tevő szintetizálás.

A növekedési funkcionál fő specifikumai tehát a következők:

- egységes matematikai összefüggés a gazdasági fejlődés egész hosszú folyamatára és részterületeire
- az ábrázolni kívánt törvényszerűségeket változásainak megfelelően a növekedési funkcionál is „automatikusan” változik, ha a gazdasági fejlődés eltérő szakaszaira vonatkoztatjuk.

Az elmondottakból következően a funkcionál — melyet a hagyományos termelési

függvények általánosításának is tekinthetünk — független változói maguk is függvények, és a hagyományosan konstans termelésrugalmassági együtthatók szerepét is függvények veszik át.

A funkcionál bázisváltozatának ismeretése során differenciálegyenletek alkalmazásával segíti a szerző a probléma megértését; itt tárgyalja a modellben szereplő főbb függvényeket is. Különösen érdekes az S_{12} függvény, mely — mint a szerző írja — „betörési kísérlet a »szentélyek szentélyébe«: különféle gazdasági csodák hatásmechanizmusába”.

A későbbi, a funkcionál további technikai részleteire, illetve általánosításaira is kitérő alfejezetekben a szerző sokoldalú képet ad az általa kifejlesztett modellezési technika tulajdonságairól, közgazdasági értelmezhetőségéről, a tudományos-technikai haladás és a növekedésmélet egyéb modelljeihez való viszonyáról.

A gyakorlati modellezés iránt érdeklődő és a gazdaságpolitikai következtetéseket igénylő olvasók számára különösen érdekes lehet a III. rész, mely a „Növekedési törvényszerűségek és a gazdaságpolitika” címet viseli. Ebben a szerző a KGST országok 1951—78 közötti fejlődését elemzi statisztikai elemzések és modellszámítások segítségével. A számítások egyfelől jól illusztrálják a korábban elmondottakat, másfelől segítenek az ágazatok tipologizálásában, a növekedés extenzív és intenzív oldalának feltárásában, és módot adnak további új kategóriák bevezetésére is (pl.

szuperextenzív-szuperintenzív növekedés). Említést érdemelnek a technikai haladással és a tényezők „hozadékai”-val foglalkozó részek.

A számítás és a verbális elemzés is meggyőző és sokoldalú képet fest a térség országainak gazdasági teljesítményéről, azonban a szerző egyes közgazdasági következtetéseit — melyek lényegesen nagyobb horderejű kérdéseket érintenek annál, hogy pusztán modellszámítások alapján véleményyt alkothassunk róluk — nyilván sokan vitatni fogják; ennek érzékeltetésére itt csak a következő példát említeném. „Lényegében hiányzik az alapvető gazdaságpolitikai elképzelések, *gazdaságfejlesztési stratégia előzetes koordinált átgondolása*, amely végső soron egy olyan *poli-centrikus KGST-szintű optimalizálás* keretében valósulhatna meg, ahol az egyes résztvevők önállóságukat megtartva, de érdekeiket a makroszintű optimális fejlődés követelményeivel összeegyeztetve érvényesítenék... egy ilyen rendszer létrehozása a szocialista országok közössége szempontjából... objektíve szükséges”.

Összességében, az egyes vitatott részletek és következtetések ellenére is, a szerző műve kétségtelenül újszerű, végig gondolt, zárt logikai rendszerre épülő jelentős szellemi teljesítmény, mely — ha talán nem is kapcsolódik a hazai közgazdasági gondolkodás, közgazdasági—matematikai modellezés fővonalába — érdemes az olvasók figyelmére.

SEMJÉN ANDRÁS